

Uplatnění generického maskulina v českém textu **Posudek diplomové práce**

Diplomová práce **Simony Smithové** se věnuje v poslední době diskutovanému tématu genderu v češtině. Práce má tři základní části – teoretická východiska, analýzu novinových článků a dotazníkové šetření.

Část pojednávající o teoretických východiskách je zpracována solidně, na základě přečtené literatury (a to i zahraniční). Mám zde jen dvě drobné připomínky:

1. Autorka používá označení „slovotvorný jazyk“ (s. 19, 25). Tento termín je mi cizí. Mohla by ho autorka vysvětlit (s případným odkazem na literaturu)?
2. V podkapitole o příznakovosti autorka píše: „Mužský člen dvojice byl prohlášen za člen bezpříznakový, z toho vyplývá jeho dvojí reference...“ (s. 25). Jak je myšleno ono „byl prohlášen“?

Část analytická, věnovaná analýze materiálu získaného z denního tisku, je zpracovaná poctivě, mám k ní však zejména koncepční připomínky:

1. Bylo by mi zajímavé podívat se na otázku kvantifikace v souvislosti s neurčitou specifickou a generickou referencí. Na první pohled to totiž vypadá, že chápání konstrukce jako neurčité specifické reference je udáváno singulárem, zatímco chápání konstrukce jako neurčité generické reference plurálem. Zároveň případy, kdy je plurálový výraz chápán jako neurčitá specifická reference, jsou zvláštní. Autorka uvádí dva a v obou případech je specifičnost reference dána lexikálně (slova *mládenci* a *ženy* mohou referovat pouze k jednomu pohlaví).
2. Bohužel čtenář v této části nenarazí na žádné statistické zpracování materiálu. To by přitom mohlo být velice zajímavé a na jeho základě by mohla autorka činit silnější zobecnění.
3. Zajímavou otázkou z hlediska reference jsou tzv. „obourodá“ pojmenování. Např. Jana Valdřová jimi chce řešit „problémy“ spojené s generickým maskulinem (např. *studující* místo *studenti*). Je však přitom zjevné, že obourodá pojmenování mohou být čtena jak specificky, tak genericky. Je škoda, že autorka uvádí jen několik příkladů s tím, že se obourodá pojmenování vyskytují minimálně.
4. V závěru této části se píše, že „materiálem bylo doloženo, že je-li referent identifikován (například vlastním jménem), jsou další pojmenování, která se k němu vztahují, interpretovaná jako specificky referující“ (s. 54–55). V materiálu se ale uvádějí i příklady určité generické reference, což toto tvrzení zneplatňuje.

Za největší slabinu práce považuji provedené dotazníkové šetření. Dotazník (který je přílohou práce) nenaplnuje ani základní principy tvorby dotazníků, které jsou popsány v sociologické literatuře. Zkreslení dané stavbou dotazníku a prací se získanými daty je podle mého názoru tak velké, že autorčiny závěry v této části nejsou validní. Uvedu hlavní důvody, proč tomu tak je:

1. První otázka „Jmenujte, prosím, 5 oblíbených herců“ je nefunkční z několika důvodů: a) V instrukcích dotazníku je napsáno, že se zaměřuje na genderovou korektnost a ze všech otázek je patrné, že se sleduje otázka maskulina

zastupujícího femininum, respondenti tak budou více vnímaví vůči generické referenci (to se potvrzuje například i tím, že někdo z respondentů rozdělil odpověď na muže-herce a na ženy-herečky). Tato výhrada je platná i pro další otázky v dotazníku. b) Je otázka, co odpovědi na tuto otázku vůbec znamenají. Problém je totiž v tom, že slovo „herci“ může být v tomto kontextu čteno jak specificky, tak genericky, což přináší zkreslení (pokud někdo navíc napíše pět mužských jmen, není možné zjistit, jakou interpretaci zaujal). Autorka píše, že touto otázkou sledovala, „nakolik dané maskulinum ne/sugeruje interpretaci ve prospěch specifické reference“. To není přesné – i když přejdeme mé předchozí výtky, sleduje pouze roli kontextu, nikoli samotného slova.

2. Otázka na to, zda výraz *předsedou senátu* ve větě *Předsedou senátu byla zvolena Marie Veselá* odkazuje k osobě mužského či ženského pohlaví či osobu bez specifikace pohlaví, je rovněž nefunkční. Zaprvé, jak poznamenal i jeden z respondentů, má věta dva významy (M. V. se stala předsedou senátu, M. V. zvolil předseda senátu), což je v dotazníkovém výzkumu nepřijatelné. Zadruhé, v případě prvního významu to nemůže z principu označovat osobu mužského pohlaví, protože M. V., alespoň předpokládám, není muž.
3. Autorka do analýzy zahrnuje i defektně vyplněné dotazníky, což jde naprosto proti vědecké praxi.
4. Technika sněhové koule se na takovýto dotazníkový výzkum absolutně nehodí. Vzniká totiž vzorek, z něhož není možné zobecňovat na žádnou populaci.
5. Protože ze vzorku nejde zobecňovat, mohou být odpovědi na otevřené otázky na názory o jazykově korektním a genderově korektním vyjadřování interpretovány pouze jako soubor nahodilých vyjádření menšího počtu jednotlivců. Žádné závěry z toho činit nelze.

Na práci si cením toho, že je psána srozumitelně, přehledně a dodržuje všechny standardy odborného textu. Uvedl bych snad jen dvě drobné výhrady. Zaprvé z citované literatury vypadla Corbettova práce, zadruhé rozlišení na „citovanou“ a „prostudovanou“ literaturu není dodrženo (např. článek Heleny Lehečkové je uveden v prostudované literatuře, ale je citován v textu práce apod.).

Celkově konstatuji, že diplomová práce Simony Smithové požadavky kladené na práce tohoto typu splňuje. Vzhledem k zásadním metodologickým pochybením týkajícím se dotazníkového výzkumu však navrhuji hodnocení **dobře**.

V Praze dne 11. září 2011

Mgr. Jan Chromý, Ph.D.